

INNEHÅLL

Inledning	s.2
Företagsflytt ingen orsak till "jobless growth"	s.2
Ekonomiska vinster och omställnings- problem	s.3
Jobb inom industrin påverkas mest	s.4
Störst efterfrågan på arbetskraft med hög kompetens	s.5
Utlandsägandet växer i Sverige	s.6
Policy-konsekvenser	s.7
Källor	s.8

Utmaningen ligger i omställningen – inte flytt av jobb utomlands

Anne-Christine Strandell

ITPS
Februari 2006

Erfarenheterna visar att flytt av produktion i bemärkelsen omlokalisering och "outsourcing" från Sverige till utlandet bara utgör en liten del av företagens totala omstruktureringar respektive expansion utomlands. För närvarande saknas statistik på inflyttning av verksamhet till Sverige vilket innebär att det inte går att beräkna nettoförändringar av flyttströmmar. Däremot kan självklart sysselsättningen komma att påverkas i samband med olika former av omstruktureringar. I den pågående omstruktureringen är det förmågan till omställning som kommer att bli avgörande för den långsiktiga tillväxten.

Välkommen till Tillväxtpolitisk utblick, en publikation från ITPS

I Tillväxtpolitisk utblick presenterar vi korta, tematiska artiklar om aktuella och tillväxtrelevanta frågor. Tidskriften är tänkt att tjäna som ett komplement till våra mer omfattande rapporter och korta nyhetsbrev.

Vår avsikt är att skapa ett forum för aktuella tillväxtpolitiska frågor. Innehållet i Tillväxtpolitisk utblick ska ha nyhetsvärde, ge nya vinklar på kunskap, vara av intresse för nyckelpersoner inom olika ämnesområden och ha stor relevans för den tillväxtpolitiska agendan i Sverige.

Artiklarna är skrivna av ITPS analytiker och ibland av särskilt inbjudna skribenter, de förhandsgranskas av personer med fackkunskap. Innehållet speglar ITPS omvärldsanalys och projektverksamhet i Sverige och i utlandet.

För att hålla hög kvalitet och relevans vill vi uppmuntra till en dialog med läsare och intressenter. Synpunkter och förslag på teman är alltid välkomna då vi är måna om att utveckla en så bra och läsbar produkt som möjligt.

Redaktör

Anders Östhol,
anders.osthol@itps.se

För kostnadsfri prenumerationskontakt:
Marianne Löfgren,
marianne.lofgren@itps.se

Inledning

Flytt av produktion från arbetsplatser i Sverige till andra länder uppmärksammas allt mer. Det är framförallt frågan om varför antalet jobb inte ökar trots att det går bra för företagen som uppmärksammas. Föreställningen är att jobb flyttar utomlands.

I artikeln analyseras några typer av omstruktureringar och hur de kan påverka jobben. ITPS har behandlat begreppet flytt av produktion och undersökt möjligheter att mäta omfattningen. Begreppen i olika studier har analyserats, liksom metoder för att beräkna omfattningen (ITPS 2006).

Två nära besläktade begrepp är "offshoring" och "outsourcing". För att kunna analysera omfattningen av flytt av produktion liksom effekter

av denna är det viktigt att klargöra vilka moment som mäts. Det är således viktigt att skilja på flytt i bemärkelsen omlokalisering respektive "outsourcing" till skillnad från expansion och ägarförändringar.

Internationell flytt, "offshoring", omfattar både omlokalisering inom en företagsorganisation till utlandet och "outsourcing" genom flytt av verksamhet utanför organisationen till utlandet. ITPS föreslår att en ändrad geografisk lokalisering kallas för omlokalisering när den sker inom samma organisation och för "outsourcing" när verksamhet överläts till en extern leverantör (se Figur 1). Omlokalisering och "outsourcing" inom ett land kan ske utan att sysselsättningen påverkas nationellt, däremot kan enskilda regioner drabbas hårt av flytt både utomlands och inom Sverige.

FIGUR 1 Fyra exempel på flytt av produktion.

	Inom ett land	Internationellt ("offshoring")
Inom egen organisation	Nationell omlokalisering av produktion inom egen organisation	Internationell omlokalisering av produktion inom egen organisation
Utanför egen organisation	Outsourcing av produktion till extern leverantör inom samma land	Outsourcing av produktion till extern leverantör utomlands

Kommentar: Matrisen visar fyra olika dimensioner av flytt: inom eller utanför egen organisation samt i hemlandet eller i utlandet.

Omlokalisering av produktion inom egen organisation kan ske nationellt eller till och från utlandet. I Figur 1 ovan avser internationell omlokalisering och "outsourcing" båda dessa

riktningar, men här fokuseras på riktningen från hemlandet till ett annat land. "Outsourcing" innebär till skillnad från omlokalisering att verksamheten överläts till ett annat företag.

Företagsflytt ingen orsak till "jobless growth"

Flytt av produktion i bemärkelsen omlokalisering och "outsourcing" av verksamhet från Sverige till utlandet utgör bara en liten del av företagens totala omstruktureringar respektive expansion utomlands (enligt AMS varselstatistik). Med andra ord – nya jobb utomlands är sällan jobb som exporterats från Sverige. Dessa resultat överensstämmer med beräkningar som gjorts inom EU och i USA. Omlokalisering och "outsourcing" utgör en mindre del av företagens expansion utomlands och är svårare att analysera än de totala förändringarna i sysselsättningen. Enligt AMS beror cirka fem procent av det totala antalet varslade personer i näringslivet på omlokalisering

till utlandet. Detta innebär att cirka 2 000 personer kan ha förlorat sina arbeten på grund av flytt av produktion, varav cirka 1 500 till ett annat EU-land (ITPS 2006b). Det saknas statistik på inflyttning av verksamhet från utlandet till Sverige, vilket gör det omöjligt att beräkna nettoförändringar av flyttströmmar. När företagen ökar antalet anställda utomlands innebär det sällan flytt av befintlig verksamhet utan snarare expansion som kan få positiva effekter på sysselsättningen i Sverige.

I konkurrensen finns otvivelaktigt fördelar med ett relativt lågt kostnadsläge. Den tekniska och ekonomiska utvecklingen i Östeuropa, Asien

Motiven till att öka investeringar i forskning och utveckling handlar främst om kundanpassning på stora marknader samt tillgång till kvalificerad arbetskraft.

Utflyttningen till låglöneländer anses ha skapat produktivitetsvinster och en lägre inflation i företagens hemländer.

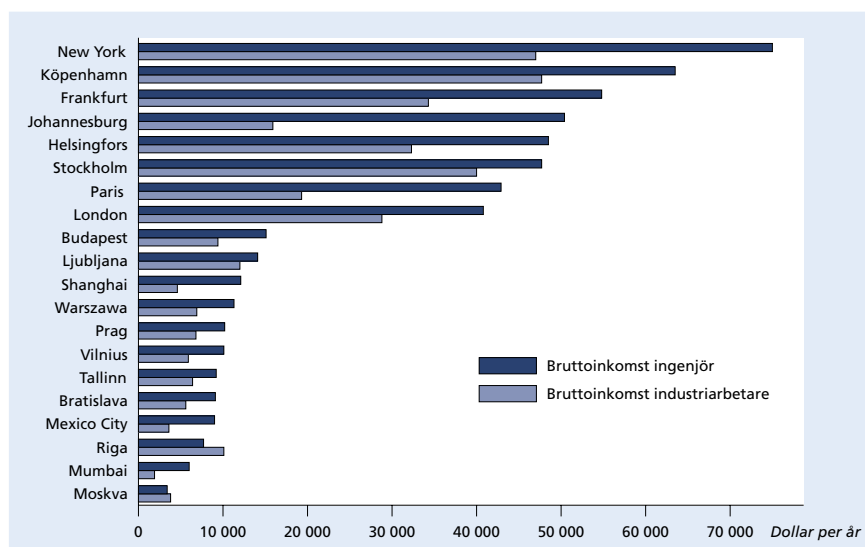
En farhåga är att jobb i tillverkningsindustrin ersätts med sämre betalda servicejobb.

och Sydamerika erbjuder numera alternativ för produktion av både varor och tjänster som är av hög kvalitet till lägre kostnad än i Sverige. Utvecklingen har gått mycket snabbt i de tidigare och nuvarande utvecklingsländerna som satsar allt mer på utbildning, forskning och utveckling för att komma ifatt de industrialiserade länderna. De har snabbt gått från specialisering på enkla lågprisprodukter till ett mer diversifierat produktionslandskap som inkluderar avancerade och internationellt konkurrenskraftiga produkter. I

Figur 2 framgår att det finns stora löneskillnader mellan industriarbetare och ingenjörer i olika länder som kan påverka konkurrensförhållandena och därmed investeringsströmmarna.

Lönekostnader har störst betydelse för arbetsintensiv produktion av varor och tjänster. Motiven till att öka investeringar i forskning och utveckling handlar främst om kundanpassning på stora marknader samt tillgång till kvalificerad arbetskraft (OECD 2005). I sådan verksamhet är således lönekostnaderna generellt sett av mindre betydelse.

FIGUR 2 Bruttoinkomst för industriarbetare och ingenjörer 2003, USD per år

Källa: UBS 2003

Den hårda konkurrensen medför att vissa verksamheter och funktioner utsätts för ökad prispress. Ett alternativ blir då att lokalisera vissa verksamheter i andra länder där de kan göras lika

bra som i Sverige till en lägre kostnad. Arbetsintensiv produktion av varor och tjänster är exempel på verksamhet som tydligt kan uppnå fördelar genom att lokaliseras i låglöneländer.

Ekonomiska vinster och omställningsproblem

Forskningen om samhällsekonomiska effekter av flytt av produktion är tämligen omfattande och resultaten pekar på två framträdande drag (Kirkegaard 2004): (1) allmänekonomiska vinster är främsta drivkraft och (2) omställningsproblemen förknippade med omstrukturering är kännbara.

Ekonomer som pekar på ekonomiska vinster på nationell nivå t.ex. Mann (2003) anger påtagliga pris- och kostnadssänkningar som grundorsak. Utflyttningen till låglöneländer anses ha skapat produktivitetsvinster och en lägre inflation i företagens hemländer, vilket i sin tur skapat förutsättningar för en mer expansiv penningpolitik. På lång sikt bedöms utvecklingen ge bättre förutsättningar också för ökad sysselsättning (McKinsey Global Institute 2003). Vidare anses utflyttning kunna förbättra villkoren för innova-

tioner, speciellt inom IT-området. Utflyttning uppges kunna ge upphov till kostnadsreducering i utvecklingsarbetet (Mann 2004).

Baksidan av de allmänekonomiska vinsterna är kännbara effekter för de individer som berörs av utflyttningen. Flytt av produktion kan innebära att de anställda i de aktuella verksamheterna förlorar sina arbeten. Alternativa sysselsättningsmöjligheter kan vara mindre attraktiva än de jobb som förläggs utomlands. En farhåga är att jobb i tillverkningsindustrin ersätts med sämre betalda servicejobb.

Det är viktigt att klara omställningen till mer produktiv verksamhet och utslagning av mindre produktiv verksamhet. Även de allmänekonomiska vinsterna är beroende av att det finns fungerande

system som ser till att de berörda individerna åter blir yrkesverksamma i mer produktiva verksamheter. Därför framhåller bland annat European

Economic Advisory Group (EEAG) vikten av att skapa förutsättningar för en flexiblare arbetsmarknad (EEAG 2005).

Jobb inom industrin påverkas mest

Hittills finns begränsad information om vilka yrkeskategorier som påverkas mest vid omlokalisering och ”outsourcing” till utlandet. I flertalet studier som ITPS tagit del av är det huvudsakligen skillnader mellan olika branscher som redovisas. I Sverige är det främst anställda i tillverkningsindustrin som är berörda (ITPS 2006a).

Under 2005 varslades enligt AMS (Arbetsmarknadsstyrelsen) det största antalet inom branscherna tillverkning av teleprodukter, massa- och papper samt metallvaror på grund av omlokalisering till utlandet (enligt AMS varselstatistik).

I tjänstesektorn, exklusive offentlig sektor, berörs främst anställda inom databehandling, parti-handel och övriga företagstjänster. Merparten av omlokaliseringarna till utlandet sker till ett annat EU-land. De tre största branscherna som omlokaliserat verksamhet till länder utanför EU är tillverkning av teleprodukter, gummi- och plastvaror samt databehandling.

Första halvåret 2005 var varslen större i offentlig sektor på grund av omlokalisering inom landet än näringslivets sammanlagda omlokaliseringar till utlandet.

Enligt European Restructuring Monitor – ERM, var det under 2005 främst jobb inom post- och telekommunikationer som berördes i Sverige. Därefter följde anställda inom tillverkning av metaller och maskiner samt motorfordon. (European Restructuring Monitor 2005). ERM inkluderar offentlig sektor i sina beräkningar.

Konsultfirman Forrester är en av de mest citerade källorna i USA när det gäller prognoser för utflyttning av tjänstejobb. De kombinerar fallstudier med arbetsmarknadsstatistik för att beräkna vilka typer av jobb som är flyttbara på lång sikt. I Tabell 1 nedan visas en prognos över antalet anställda i EU-länderna mellan 2005 och 2015 som kan komma att påverkas när tjänster lokaliseras utomlands. Storbritannien väntas bli mest berörd av dessa förändringar.

TABELL 1 Prognos över antal tjänstejobb i EU-länderna som flyttar utomlands

	2005	2010	2015
Storbritannien	99 704	320 969	758 401
Tyskland	11 354	61 056	139 914
Frankrike	7 636	42 839	98 174
Nederländerna	3 481	16 794	36 663
Italien	4 125	12 518	28 834
Sverige	1 845	9 213	20 240
Belgien	1 381	7 610	17 621
Danmark	1 181	5 889	13 102
Spanien	1 489	4 465	10 303
Österrike	1 002	5 342	12 065
Finland	812	4 667	10 730
Irland	513	1 639	3 868
Portugal	356	1 102	2 552
Grekland	313	982	2 316
Luxemburg	75	394	902
Summa EU	135 267	495 479	1 155 685

Källa: Parker, A. with Metcalfe, D. & Takahashi, S. (2004)

Forrester beräknar att 30 procent av tjänstejobben inom EU som försvinner kommer att vara tjänster i finansiella företag. Ungefär 15 procent av den totala flytten av tjänstejobb kommer att ske inom tillverkningsindustri, telekommunikationer och medier. En stor del av jobben inom IT-sektorn, framförallt i Storbritannien försvinner fram till 2015. Dessa jobb gäller främst enklare

utveckling och applikationer samt datoriserade administrativa uppgifter och ”call-centers”. På sikt kan även data- och nätverksadministratörer samt systemarkitekter påverkas. Mellanchefer inom IT-sektorn kan också påverkas på sikt.

Ett flertal olika prognoser för EU beräknar att endast mellan 2–3 procent av tjänstejobben berörs

Merparten av omlokaliseringarna till utlandet sker till ett annat EU-land.

De tre största branscherna som omlokaliserat verksamhet till länder utanför EU är tillverkning av teleprodukter, gummi- och plastvaror samt databehandling.

De företag som planerar att minska sysselsättningen i Sverige anger följande orsaker: låg eller vikande efterfrågan, följt av ökad konkurrens samt möjligheten att rationalisera och effektivisera produktionen bland annat på grund av teknikutvecklingen.

De utlandsägda företagen räknar i något högre grad än de svenskägda med att öka antalet anställda i Sverige.

av flytt fram till 2015 (TUC 2004). Detta innebär att flytten av jobb inte är större än den normala personalomsättningen i dessa branscher. Dessutom ökar antalet anställda inom branscherna i absoluta tal och de nya jobben överstiger de som försvinner. Enligt studien *Outsourcing of ICT and related services in the EU* handlar inte effekterna så mycket om antalet jobb som försvinner utan mer om kvalitativa aspekter. Riskerna gäller således främst personer som saknar efterfrågade kvalifikationer.

Störst efterfrågan på arbetskraft med hög kompetens

I den åttonde studien av näringsklimatet i Sverige (ITPS 2005a) har ITPS analyserat drygt 300 internationella företags attityder till att bedriva verksamhet i Sverige och deras framtidsplaner. Företagen som besvarade enkäten representerar koncerner med omkring 263 000 arbetstillfällen. Frågorna om företagens framtidsplaner gällde bland annat sysselsättningen. Ett centralt resultat är betydelsen av att det finns tillgång till arbetskraft med hög kompetens. Detta är också en viktig faktor bakom företagens beslut att investera i Sverige.

De viktigaste faktorerna bakom nya investeringar och ökad sysselsättning är större efterfrågan på marknaderna och expansionsplaner för verksamheten. Mindre vikt läggs vid tillgången på lågkvalificerad arbetskraft. Det är därför oroande att företagen upplever problem att rekrytera kvalificerad arbetskraft i Sverige framöver.

De företag som planerar att minska sysselsättningen i Sverige anger följande orsaker: låg eller vikande efterfrågan, följt av ökad konkurrens samt möjligheten att rationalisera och effektivisera produktionen bland annat på grund av teknikutvecklingen.

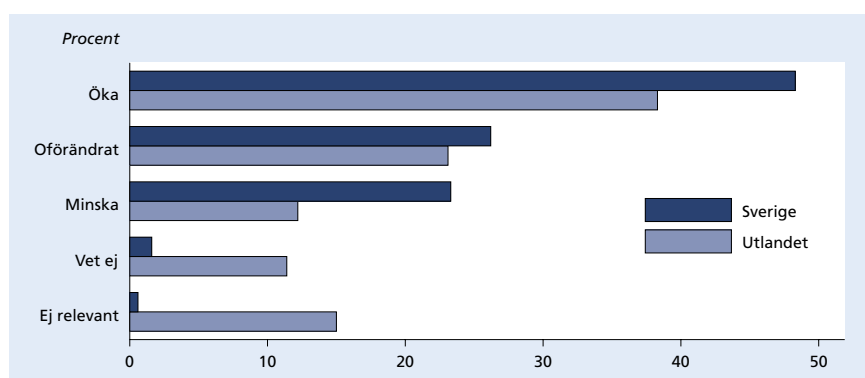
”On the one hand, the jobs that remain are more likely to demand relatively high skill levels, creating a risk of exclusion for those who lack such skills; on the other, the character of many previously secure jobs may become more contingent and precarious in the face of relocation, even if this is not actually realized.” (European Foundation for the Improvement of Living and Working Conditions 2004.)

En stor förändring har skett i företagens sysselsättningsplaner under 1990-talet. Sedan 1992 har successivt fler företag planerat att öka sysselsättningen i Sverige, en ökning från 18 till 48 procent år 2004. År 1992 planerade cirka hälften av företagen att minska sysselsättningen. Denna andel minskade till 23 procent 2004 (ITPS 2005a).

I den senaste undersökningen 2004 är det en lika stor andel som avser att både öka produktionen och sysselsättningen i Sverige. Detta är en förändring jämfört med tidigare års undersökningar då det var betydligt fler som tänkte öka produktionen än sysselsättningen i Sverige. Företagens planer pekar på att sysselsättningen har potential att öka i Sverige.

Det är en högre andel som planerar att öka än att minska antalet anställda i Sverige, 48 respektive 23 procent av alla intervjuade. Det finns skillnader mellan svenskägda och utlandsägda företag. De utlandsägda företagen räknar i något högre grad än de svenskägda med att öka antalet anställda i Sverige (se Figur 3).

FIGUR 3 Planerar ditt företag att öka eller minska nettoantalet anställda i Sverige eller utlandet totalt sett eller kommer antalet att vara oförändrat om fem år?

Kommentar: Undersökningen baseras på företag med minst tio anställda, verksamma i Sverige med minst ett dotterbolag utomlands eller utlandsägda företag i Sverige.

Källa: ITPS 2005a

Utlandsägda företag svarade för närmare en fjärdedel av alla anställda i näringslivet år 2004. Totala antalet anställda i utlandsägda företag uppgick samma år till 544 579 anställda.

År 2003 hade svenskägda företag knappt en miljon anställda utomlands.

Företagen planerar också att fortsätta att öka antalet anställda utomlands de närmaste fem åren (räknat från årsskiftet 2004/2005). Den

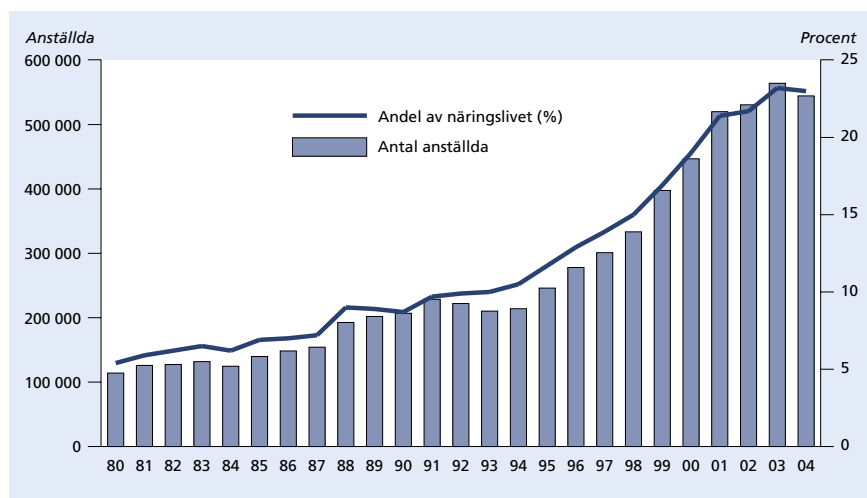
viktigaste orsaken uppges vara expansion av verksamheten.

Utlandsägandet växer i Sverige

Sedan mitten av 1990-talet har antalet anställda i utlandsägda företag ökat kraftigt. Utlandsägda företag svarade för närmare en fjärdedel av alla

anställda i näringslivet år 2004. Det totala antalet anställda i utlandsägda företag uppgick samma år till 544 579 anställda (se Figur 4).

FIGUR 4 Antal anställda i utlandsägda företag och deras andel av anställda i näringslivet 1980–2004.

Källa: ITPS 2005b.

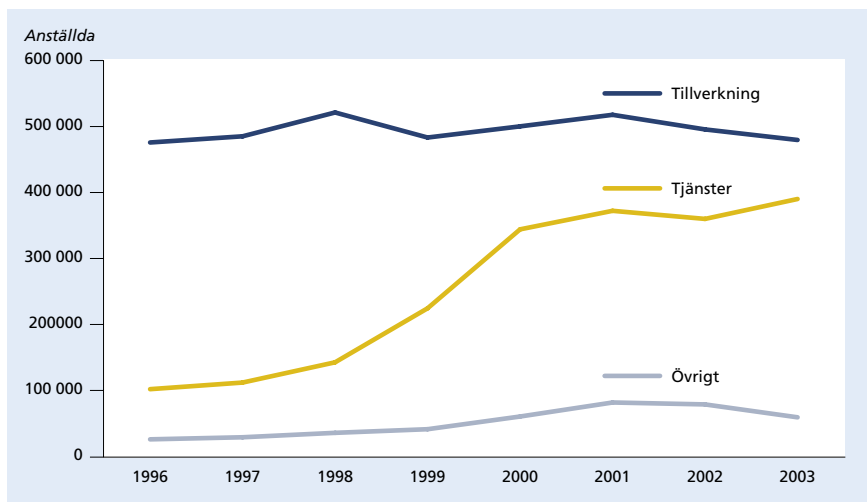
Drygt hälften av alla anställda i utlandsägda företag fanns 2004 inom tjänstesektorn och framförallt inom andra företagstjänster och partihandel. Inom industrin var flest anställda inom tillverkning av transportmedel, kemiska produkter och maskiner.

Utlandsägda företag bidrar till investeringar i forskning och utveckling i Sverige. År 2003 svarade utlandsägda företag för 45 procent av näringslivets

FoU-utgifter och 42 procent av anställda i sådan verksamhet.

De svenska tjänsteföretagen har ökat antalet anställda mest i utlandet, men industriföretagen har fortfarande fler anställda utomlands. Även övriga näringar, exempelvis bygg- och elbolag har vuxit utomlands. År 2003 hade svenskägda företag knappt en miljon anställda utomlands (se Figur 5). Merparten av dessa fanns inom EU15 och USA.

FIGUR 5 Antalet anställda utomlands i svenska företags dotterbolag 1996–2003.

Källa: ITPS 2005c.

Policy-konsekvenser

Effekterna av omlokalisering och ”outsourcing” från Sverige till utlandet innebär både risker och möjligheter. Sammanfattningsvis kan sägas att det är få jobb som lämnar Sverige till följd av flytt av jobb. Däremot finns det påtagliga effekter till följd av omstrukturering som leder till att antalet jobb minskar eller ökar inom olika branscher och mellan sektorer av ekonomin.

Det är viktigt att utgå från olika tidsperspektiv när vi diskuterar effekter av den pågående omstruktureringen, det vill säga vad som kan hända på kort respektive lång sikt.

På lång sikt kan utflyttning till låglöneländer leda till en positiv ekonomisk utveckling i hemlandet och därmed förutsättningar för ökad sysselsättning, uppgraderad kompetens och nya möjligheter. Detta för att omstruktureringen och därmed omställningen påskyndas. Det ger Sverige konkurrenskraft genom framför allt produktivitetsvinster. Dessutom kan konsumenterna få möjlighet att köpa billigare produkter.

Även om det på kort sikt innebär förlorade arbetstillfällen till följd av omlokalisering till utlandet kan det på lång sikt innebära nya möjligheter och

sysselsättning i nya branscher. Den viktigaste förutsättningen är att de som berörs i Sverige får nya jobb i mer produktiva verksamheter. Förmågan att klara omställningen i samband med uppsägningar är avgörande för ökad tillväxt med bibehållen sysselsättningsnivå i Sverige.

Prognoser visar att tjänstejobb sannolikt kommer att beröras alltmer framöver. Konkurrensen från tidigare och nuvarande utvecklingsländer kommer fortsätta att öka.

Omstruktureringar inklusive neddragningar eller nedläggningar av verksamheter bör inte förhindras, eftersom de är viktiga för ökad tillväxt och internationell konkurrenskraft. Däremot blir det allt viktigare att stödja omställning i arbetslivet. Det kan handla om både vidareutbildning och ökat utbud av kvalificerad arbetskraft. Efterfrågan på gymnasieutbildade är liten inom näringslivet, men stor på kvalificerad arbetskraft. Ett problem är att företagen upplever att det blir svårt att rekrytera kvalificerad arbetskraft i Sverige framöver. Omstruktureringar kan också komma att öka kraven på en ökad rörlighet på arbetsmarknaden.

Förmågan att klara omställningen i samband med uppsägningar är avgörande för ökad tillväxt med bibehållen sysselsättningsnivå i Sverige.

Källor

EEAG (2005) *Report on the European Economy 2005* Munich: Institute for Economic Research

Ekholm, K. & Hakkala, K. (2005) *The Effect of Offshoring on Labor Demand: Evidence from Sweden*, Working Paper No. 654, Stockholm: The Research Institute of Industrial Economics

European Foundation for the Improvement of Living and Working Conditions (2004) *Outsourcing of ICT and related services in the EU*, Luxembourg: The European Communities

European Restructuring Monitor (2005) Statistik baserad på pressbevakning inom EU

ITPS (2005a) *Näringsklimatet i Sverige 2004*, A 2005:004

ITPS (2005b) *Utlandsägda företag 2004*, S 2005:006

ITPS (2005c) *Svenskägda koncerner med verksamhet i utlandet 2003*, S 2005:004

ITPS (2006a) *Mediebevakning av omstruktureringar i näringslivet*, A 2006:004

ITPS (2006b) *Att definiera och mäta flytt av produktion*, A 2006:005

Kirkegaard, J.B. (2004) *Offshore outsourcing – Much Ado About What?* Ur CESifo Forum 2/2004

Mann, C. (2003) *Globalization of IT Services and White Collar Jobs: The Next Wave of Productivity Growth*, Washington D.C.: Institute for International Economics Policy Brief PB 03-11

Mann, C. (2004) *Offshore Outsourcing and the Globalization of US Services: Why Now, How Important, and What Policy Implications*

McKinsey Global Institute (2003) *Offshoring: Is It a Win Win Game?*, McKinsey & Company, August

OECD Business Advisory Board (2005) *Internationalization of Research and Development*

Parker, A. with Metcalfe, D. & Takahashi, S. (2004) *Two-Speed Europe: Why 1 Million Jobs Will Move Offshore*. Cambridge: Forrester Research Inc

TUC (2004) *TUC Submission, Global Offshoring*, Submission to the Department of Trade and Industry, 8 mars, www.tuc.org.uk

UBS (2003) *Prices and Earnings: A comparison of purchasing power around the globe*, Zürich

Läs även ITPS rapport:

”Att definiera och mäta flytt av produktion”, som kostnadsfritt kan hämtas på www.itps.se

Tillväxtpolitisk utblick

AKTUELLT OM TILLVÄXTPOLITIK

En skrift från ITPS, Institutet för tillväxtpolitiska studier. Utkommer med 10–20 nr per år, citera oss gärna men ange källan. ISSN 1652-7879. Ansvarig utgivare: Sture Öberg.

FÖR YTTRELIGARE INFORMATION,

KONTAKTA: Anne-Christine Strandell TEL: +46 8 456 67 28 E-POST: anne-christine.strandell@itps.se

I REDAKTIONEN: Anders Östhol

TEL: +46 8 456 67 44 E-POST: anders.osthol@itps.se

Marianne Löfgren

TEL: +46 8 456 67 33 E-POST: marianne.lofgren@itps.se

itps INSTITUTET FÖR
TILLVÄXTPOLITISKA
STUDIER

POSTADRESS ITPS, Studentplan 3,
831 40 Östersund

BESÖKSADRESS Stockholm: Tegelbacken 4

TELEFON +46 63 16 66 00 E-POST info@itps.se

FAX +46 63 16 66 01 HEMSIDA www.itps.se